

פיקוח הגל בבא במחותרת

שיטת רש"י

הגמרא אומרת (עב ע"ב) שדין בא במחותרת תקף בין בחול בין בשבת גם כאשר יש לו דמים וגם כאשר אין לו דמים. ומאי קמ"ל - כאשר אין לו דמים קמ"ל שאף בשבת הורגים אותו ולא אומרים שזה כהרוגי ב"ד שאין הורגים אותם בשבת. וכאשר יש לו דמים קמ"ל שבשבת מפקחין עליו את הגל כיון שאין היתר להרגו. ופרש"י, שאם כאשר היה חותר נפל עליו הגל מפקחין מעליו אם לא בא על עסקי נפשות.

שואל הירד רמ"ה, מדוע באמת מפקחין עליו את הגל במקרה כזה, מי גרע מרועי בהמה דקה שלא מעלין ולא מורידין, היינו שכאלו שעוברים איסורים אע"פ שלא ממתים אותם בידים אין מעלין אותם מן הבור להצילם, וא"כ גם כאן מדוע שנפקח עליו את הגל הלא הוא בא במחותרת לגנוב וא"כ שימות תחת הגל!

ומשיב, שיש לחלק בין רועי בהמה דקה שתמיד עושים את העבירה הזו וזה לא באופן חד-פעמי, ולכן שם אין אנו מצילים אותם, משא"כ כאן הוא לא חותר תמיד, ולכן במקרה שיש לו דמים אנו מחוייבים להצילו.

עפ"ז מבאר האבן האזל (הל' גניבה פ"ט הי"ג) מה החידוש בכך שמפקחין עליו את הגל בשבת, כי הו"א שאין מפקחין מידי דהוי ארועי בהמה דקה, קמ"ל שכאן כן מפקחין כי זה לא תדיר.

בספר סנהדרי קטנה שאל, מדוע מפקחין את הגל מעל הבא במחותרת הלא הוא מחלל שבת בעצם חתירתו, וא"כ הוא מומר ומומר דינו חמור מרועה בהמה דקה, שאותו מורידים ולא מעלים?

ויישב שמחלל שבת נחשב מומר רק אם עושה זאת בפרהסיא ולא בצנעא, וכאן כיון שהוא חותר והוא בא בצנעא אינו נקרא מומר, ואין דינו כמומר. ועוד יישב כעין תירוצו של הירד רמ"ה - שכיון שעושה את זה רק פעם אחת ולא קבוע הוא עדיין לא נחשב כמומר להכעיס, אלא כמומר לתאבון לדבר אחד שאותו כן מצילין.

וזהו אשר דייק רש"י בלשונו גבי פיקוח הגל שאמרה הגמרא שמפקחין, ופרש"י (ד"ה לפקח) "היכא דלא בא על עסקי נפשות", ולא כתב "היכא דבא על עסקי ממונ", כיון

שבא ללמדנו שאפילו בספק נפשות מצילין ומפקחין את הגל ואין אנו אומרים שהוא כרועי בהמה דקה, וכדי לאסור הצלה בשבת צריך שיהיה ודאי רודף על עסקי נפשות. כלומר, שבכל מקרה שיש ספק אם הוא בא על עסקי ממון או נפשות אנו מצילים אותו ולא אומרים שלא נציל אותו לחומרא, כי אינו כרועי בהמה דקה.

הדברים עולים בקנה אחד עם המשנה ביומא (פג ע"א) האומרת שגם על ספק גוי ספק יהודי מפקחים את הגל, ומנין לנו דבר זה - אפ"ל שנלמד מבא במחירת שגם אם אין אנו יודעים בבירור שהוא בא על עסקי נפשות כבר מחוייבים לפקח עליו את הגל ולהצילו.

אמנם, רש"י הוסיף והאריך בדבריו, וכ"כ:

אבל אם בא על עסקי נפשות כיון דניתן להרגו בלא התראה - גברא קטילא הוא משעת (סתירה) חתירה.

רש"י הוזקק לפרש מדוע אם בא על עסקי נפשות אין אנו מפקחים את הגל, וביאר משום שהוא גברא קטילא וכו'. משמע לכאורה שהיה קשה לו לרש"י מה נשתנה הבא על עסקי נפשות, כלומר שהיתה הו"א שכן מפקחים גם בבא על עסקי נפשות. ויש לבאר - מה ההו"א בזה, הלא לדברינו מה שכן מפקחים בבא על עסקי ממון זה חידוש גדול, ומדוע שיעלה על הדעת לומר שאם בא על עסקי נפשות מפקחין?

המאירי עמד על ענין זה מדיליה, ואכן שאל מדוע אדם שרדף וכעת נמצא תחת הגל אם הוא בא על עסקי נפשות אין מפקחין עליו את הגל, הלא כאשר הוא נמצא תחת הגל הוא כבר לא רודף וכבר אינו בר קטלא לכאורה? על כן ביאר בשני אופנים:

יראה לי שזה שאמרנו עליו שאין מפקחין עליו את הגל פירושו בספק חי ספק מת אבל אם הוא ודאי חי אומר אני שמפקחין שהרי עכשיו אינו רודף שהרי זה כרודף אחר חברו והצילוהו באחד מאיבריו שאין לו עוד להרגו וזה כהריגה בידים הוא או שמא כיון שיש לומר עליו שהוא משתדל בעצמו בפקוחו ולכו על גנבתו אין מפקחין.

בביאורו הראשון הבין שרק בספק חי ספק מת אין מפקחין עליו את הגל, אבל אם הוא ודאי חי תחת הגל אף אם הוא בא על עסקי נפשות מפקחין עליו את הגל כי כבר אינו רודף, והרי הוא כרודף שהצילו את הנרדף מידו באחד מאיבריו שאם אחר יבוא כעת ויהרגהו יתחייב עליו מיתה, ולכן גם בנד"ד אם הוא ודאי חי חייבים להצילו.

מרש"י הנ"ל לא משמע כן, שכתב שאדם שבא על עסקי נפשות הוא גברא קטילא משעת חתירה ולכן אין מפקחין עליו את הגל בכל מקרה. והקשה בספר קבא דקשייתא (קושיא א) על רש"י מדוע באמת לא נאמר שכעת כבר אינו רודף ונצילהו ככל אדם אחר?

ורצה ליישב ע"פ הגמ' לקמן (עג ע"א) השואלת מדוע צריך שני פסוקים להצלת נפשות - 'והשבותו לו' ולא תעמוד על דם רעך', ומיישבת שאם היינו מביאים רק את הפסוק הראשון היה מקום לומר שיש חיוב רק לטרוח בעצמו להציל את חברו כהשבת אבידה, שאינו מחוייב להפסיד ממון עבור כן, קמ"ל הפסוק השני שחייב אפילו לשכור ולהביא אנשים ולהפסיד ממון על מנת להציל נפש.

המנח"ח (מצוה רלו אות א, בקומץ המנחה) שואל, מדוע לא תרצה הגמרא באופן אחר; שאם היה כתוב רק את הפסוק הראשון לענין השבת אבידה הו"א שגדרי הצלת נפשות הם כגדרי השבת אבידה, שנאמר בגמרא (ב"מ כה ע"ב) ונפסק להלכה ברמב"ם (הל' אבידה פ"א הי"א) שאם אדם מאבד את ממונו בידים לדעת אין חיוב להציל את ממונו, וא"כ הייתי אומר שגם לענין הצלת נפשות הדין כן - אם אדם מאבד עצמו לדעת אין מחוייבים להצילו, קמ"ל 'לא תעמוד על דם רעך' - אפילו במאבד עצמו לדעת. ומדוע א"כ לא יישבה הגמ' כן? על כן הסיק מכאן המנח"ח שהמאבד עצמו לדעת אין חובה להצילו.

מהר"ש קלוגר בהגהות חכמת שלמה (סימן תכו סעיף א) שאל בדומה לזה, מדוע לא יישבה הגמרא שאם היינו לומדים רק מהשבת אבידה את הצלת הנפשות, הו"א שכמו שבהשבת אבידה זקן ואינה לפי כבודו לא מחוייב, כך גם בהצלת נפשות זקן ואינה לפי כבודו פטור, ולכן בא הפסוק השני ללמד שחייב. ומכך שלא למדה כך הגמרא משמע שזקן ואינה לפי כבודו פטור מהצלת נפשות.

האגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קעד) דחה את דבריהם וראיתו עמו מתשובת מהר"ם מרוטנבורג (חלק ד סימן לט) האומר שאם אדם קופץ למים ואמר שלא יצילוהו מחוייבים להצילו, הרי להדיא לא כדבריהם.

עפ"ז ניסה בקבא דקשייתא הנ"ל ליישב את דברי רש"י - רש"י סבר כמנח"ח שאדם שמאבד עצמו לדעת אין חובה להצילו, ולכן אם הוא חותר הוא גברא קטילא ואין מפקחין מעליו את הגל כי הוא איבד עצמו לדעת בכך שחתר, ואף אם הוא ודאי חי

אין מצילים אותו. אך דחה תירוץ זה כיון שכתב שלא מסתבר לומר שרש"י סבר כן, והוכיח כן כדלהלן:

הרמב"ם (הל' סנהדרין פי"ח ה"ו) כתב, שאדם לא נהרג בהודאת פיו מגזה"כ, חוץ ממקומות שבהם היתה הוראת שעה כעכ"ן וכדו', ולאחר מכן ביאר מדוע לא נהרג בהודאת פיו - שמא הוא מאנשים מרי הנפש שרוצים שיטלו את נשמתם ויאמרו שעשו מעשה אף שלא עשאהו, וסיים שזו גזירת מלך. ומה הביאור בדבריו - זו גזירה בלא טעם או שיש טעם להלכה זו?

נראה לבאר, שכוונתו לומר שגזה"כ באה לומר שאין חייבים לקבל את דבריו על עצמו, היינו שלא חייבים לדונו בדיני התורה על פי הודאתו, אבל הו"א שאפשר על פי הודאת פיו לומר לו שיביא קרבן או שילקה כדי לכפר על עבירתו ובכך לסייע לו להתכפר - קמ"ל שאסור לבית הדין לחייב אותו בשום דבר, כי אנו תולים שמא הוא מהאנשים מרי הנפש וכו'.

והרדב"ז על אתר מבאר, שאין נפשו של אדם קניינו אלא קניינו של הקב"ה, ולכן אע"פ שאדם מודה בעבירה שעשה אין כח בידו לחייב את עצמו כי אין נפשו וגופו שלו וכמו שאינו רשאי להרוג את עצמו כך אינו יכול להודות על עבירה כזו, בשונה מממונו ששייך לו ולכן הודאת פיו כמאה עדים דמי [וכעין זה כתב הרמב"ם (הל' רוצח פ"א ה"ד)].

מחמת הדברים הללו כתב הקבא דקשייתא שא"א לומר כלל בדברי רש"י שאדם שחותר הוא נקרא מאבד עצמו לדעת ולכן לא מחוייבים להצילו, שהרי נפשו היא לא ברשותו וכיצד ניתן לומר שלא מחוייבים להצילו כי הוא רוצה לאבד עצמו - הלא אין לו כלל רשות על עצמו, ודעתו לא משנה כלל לענין הצלתו.

ויש להוסיף שלא נצרכה לראיה סברא פשוטה שכזו, שהרי החותר ודאי לא מתכוון למסור עצמו להריגה ולאבד עצמו לדעת אלא הוא רצה לחתור ולגנוב, ולאחר מכן להינצל ולחיות, וא"כ כיצד אפשר לומר שהוא מאבד עצמו לדעת ולא מחוייבים להצילו מחמת כן? אלא ודאי שאין זו כוונת רש"י.

הגדול ממינסק בספרו אור גדול (סי' א) רצה לבאר בד' רש"י, שבא ללמדנו שאדם שמסכן את חייו ויודע שבחיתרתו אפשר להרגו, דהיינו שבא על עסקי נפשות - אין היתר לחלל עבור אדם כזה שבת, שהרי הוא על חייו לא חס אנו נחוס על חייו? לכן רש"י ביאר דגברא קטילא הוא ולכן אין מפקחין מעליו את הגל. והביא ראיה לדבריו

מהגמ' ביומא (לה ע"ב) שסיפרה שכאשר הצילו את הלל אמרו "ראוי זה שיחללו עליו את השבת", משמע ששם היתה סיבה מיוחדת שהצילוהו וע"פ שסיכן את עצמו כי היה להוט ללמוד תורה, אבל אדם אחר אין מחוייבים להצילו בכה"ג. וכדבריו כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' טז).

הציץ אליעזר (ח"ח סימן טו קונ' משיבת נפש פרק ד) דחה את דברי האור גדול והשבו"י, וסבר שודאי מחללין שבת גם בדבר זה וע"ש בדבריו שהאריך בזה¹.

על כן נראה שקשה לבאר כן בדברי רש"י כביאורו של האור גדול, ודברי רש"י צריכים ביאור.

מחלוקת רש"י והמאירי

ראינו לעיל שהמאירי לא סבר כרש"י, אלא סבר שאם אדם חתר ונפל עליו הגל אם הוא ודאי חי מפקחים עליו את הגל, ואם הוא ספק חי ספק מת אין מפקחין עליו את הגל. נראה שלא סבר כשיטת רש"י משום שהיתה קשה לו קושיית האחרונים בדברי רש"י - כיצד ניתן לומר שאין מצילין את הבא במחותרת אם נפל עליו הגל, הרי כעת הוא כבר לא רודף וא"כ מה הוא שונה מסתם אדם שמחוייבים להצילו?

האבן האזל הנ"ל כותב בדברי רש"י, שודאי גם הוא מודה שאם ידוע לנו שהחותר הלזה לא ימשיך לגנוב אם היה יכול לצאת מן הגל - ודאי שמחוייבים להצילו כדברי המאירי, כי הוא כבר סתם אדם הנמצא בסכנת חיים שחייבים להצילו, וכמו אדם שחתר ויצא מן הבית ולאחר מכן נכנס לסכנת נפשות שודאי חייבים להצילו. כל המחלוקת היא במקרה שכעת, כאשר הוא תחת הגל, אנו מסופקים האם כאשר נפקח את הגל הוא ימשיך במעשה הגניבה - האם מותר לחלל עבורו שבת, שהרי על הצד שהוא ימשיך במעשה הגניבה והחתימה אין לגביו דין של הצלה כלל, וכאן משום הספק רש"י סבר שאנו מעמידים אותו בחזקתו הראשונה שהוא בא לכאן ע"מ לחתור והוא גברא קטילא, ולכן אין מפקחין מעליו את הגל דמוקמינן ליה אחזקתיה קמייתא.

ובאמת, המאירי עצמו בסו"ד העלה את האפשרות הזו בהבנת הסוגיא:

¹ הציץ אליעזר הביא ראייה מהשו"ע (או"ח סימן שכט סעיף ז) שפסק שבעיר הסמוכה לספר מחללין שבת אף אם באו על עסקי תבן וקש, וטעמו - כיון שיש כאלו שיצאו להציל את ממונם והדבר יהפך לעסקי נפשות ולא רק לעסקי ממון. מוכח מכאן שאע"פ שאותם שיצאו להגן על ממונם מכניסים את עצמם לסכנת חיים בפשיעה - צריך לחלל שבת על כך, וה"ה לנד"ד.

אמנם ראייה זו ניתנת לדחיה, כיון ששם טבע האדם הוא שהוא בהול על ממונו ולכן שם א"א להאשים את האדם בכך שיוצא על עסקי ממון וצריך לחלל שבת.

או שמא כיון שיש לומר עליו שהוא משתדל בעצמו בפקוחו ולכו על גנבתו אין מפקחין.

כלומר, ששיטת רש"י היא שכאשר אדם עסק בחתירה הוא איבד את חזקת החיים שלו, וכעת אין לגביו דין של פיקוח נפש שדוחה שבת, ולכן גם לאחר שנפל עליו הגל ויש ספק האם פסק ממנו שם רודף או לא אנו מעמידים אותו על חזקתו.

אמנם, הקשה על כך רבי דוד פוברסקי בשיעוריו, שהמושג 'חזקת חיים' שהזכיר ר' איסר זלמן מלצר לגבי רודף אינו מבורר דיו. כיון שחזקה זהו מושג שאיננו בחירי בדרך כלל, היינו שהוא קבוע וקיים ללא שינוי, אבל אדם שבא וחותר מנין לנו לקבוע אותו בחזקת אדם שאינו חי כי ודאי שרוצה לחתור ומתיר עצמו למיתה - אדרבה, יש מקום לומר שברגע שנופל עליו הגל הוא חוזר לחזקתו הראשונה שהוא כן רוצה לחיות ולא מתיר עצמו למיתה. על כן הוא לא קיבל את הביאור הנ"ל בדברי רש"י.

הירושלמי (סנהדרין פ"ח ה"ח) הביא מח' בין רבי חייא ורשב"י גבי אדם שבא במחתרת וגנב וכבר יצא מן הבית, האם עדיין יש לו דין של בא במחתרת או לא. דעת רשב"י שגם אז יש את החזקה שאדם מעמיד עצמו על ממונו, ממילא ודאי שיש דין של בא במחתרת גם אז.

יש מן האחרונים שרצה לבאר ע"פ זה את דברי רש"י - גם כאשר נפל עליו הכותל הוא עדיין יוגדר כבא במחתרת והחזקה עדיין קיימת.

אך ביאור זה קשה להולמו, דודאי יש לחלק בין מקום שבו אם החותר יוצא מן הבית בעה"ב ירדוף אחריו וינסה להציל את כספו, למקרה שבו החותר כבר חסר אונים ואינו יכול לעשות דבר, כגון כאן שהוא תחת הגל, ומה שייך לומר חזקה על בעה"ב שמעמיד עצמו על ממונו?

על כן הביאור המחוויר בדברי רש"י נראה כדברי האחיעזר (ח"א יו"ד סימן יח אות ב) שהעמיד אוקימתא בדברי רש"י שמדובר כאשר הגנב אומר שרצונו להמשיך לגנוב אם יצא כעת מהגל, ולכן בכה"ג ודאי שהוא גברא קטילא ואין צורך לחלל עליו שבת, ולזה כיוון רש"י.

שמא תאמר - מה החידוש בזה? הלא במקרה כזה פשוט שהוא רודף ככל בא במחתרת ופשוט שאין מצווין להצילו?

נראה לבאר, כפי אשר אמרנו גבי כל בא במחתרת שנידון על שם סופו, שהחידוש הוא שאע"פ שכעת הוא לא עושה שום מעשה שמחייב אותו מיתה, התורה התירה את דמו כיון שסופו שיכול לבוא לידי חיוב מיתה.

לפי זה יש לשאול - מה יהיה הדין באדם שמכריז ואומר שרוצה להרוג את פלוני - האם יש לו דין רודף שנידון על שם סופו ומותר להרגו, או שרק באדם שכבר עוסק ברדיפה הותר להרגו? נראה שזה בדיוק מה שחידשה התורה גבי בא במחתרת, שאע"פ שלא עוסק כלל ברדיפה אלא רק בחתירה בעלמא אנו מחשיבים אותו כרודף ומותר להצילו בנפשו, בשונה מאדם שמכריז שרוצה להרוג את פלוני אך לא עוסק בפעולת הרדיפה שהוא לא יהרג.

ואם כן, כאשר יש בא במחתרת שמכריז שהוא רוצה לחתור, דינו יהיה כנ"ל ומותר יהיה להרגו אף לפני שבא לחתור, שהרי מה נשתנה זה מזה - גם כאן הוא לא עוסק במעשה רדיפה וכבר הותר להרגו מרגע שחותר, ואם כן אם הוא מצהיר שרוצה לחתור אף אם עדיין לא חותר ודאי שמותר להרגו. ובדומה לזה מצאנו גבי אדם שמכריז שהוא רוצה למסור את חברו למלכות שכבר הותר להרגו כדין מוסר (כעין עובדא דרב כהנא בב"ק ק"ז ע"א).

אלא שהיה מקום לחלק, שכאשר אדם אומר שהוא רוצה לחתור עדיין אי אפשר להרגו שהרי עכשיו הוא אפילו לא התחיל במעשה המביאו לידי רדיפה ודבר זה עדיין רחוק מלחייבו מיתה, משא"כ כאשר הוא חותר בפועל, אף שלא עשה מעשה רדיפה מ"מ עוסק הוא במעשה אשר יביאו לידי רדיפה אם יצטרך. לפי זה, אדם שנמצא תחת הגל וכעת אינו יכול לחתור ולצאת, אף אם מצהיר שרוצה לשוב ולחתור אין לנו היתר להרגו ומחוייבים להצילו, כי עדיין לא הותר להרגו ככל בא במחתרת ורודף, לכן בא רש"י לחדש שכיון שלפני כן הוא חתר הוא כבר בר קטלא מרגע החתירה, ולכן גם אם עכשיו הוא לא חותר, כיון שאומר שרוצה לשוב ולחתור הותר דמו ואין מצווין להצילו גם בכה"ג.

והמאירי כנראה התלבט בענין זה ולכן הביא את שתי האפשרויות - או שנאמר שכיון שסו"ס עכשיו אינו חותר חייבים לפקח מעליו את הגל ולהצילו, או שנאמר כדברי רש"י שכיון שרוצה להמשיך לחתור אין חיוב להצילו.

שיטת המאירי

עד כה עסקנו במחלוקת רש"י והמאירי גבי אדם שודאי חי, האם מחוייבים לפקח עליו את הגל או לא. אמנם, המאירי כתב בריש דבריו (הובאו לעיל) שבמקרה שחתר ונפל עליו הגל והוא ספק חי ספק מת - אין מפקחין עליו את הגל, ועל זה דיברה הגמרא ואמרה שאין מפקחין עליו את הגל אם אין לו דמים, אבל אם הוא ודאי חי מפקחין עליו את הגל כדאמרן.

ודבריו לכאורה דברי נביאות ומצוה ליישבם - מה ראה לחלק בין ספק חי ספק מת לודאי חי, הלא קיי"ל (יומא פה ע"א-ב) שגם על ספק נפשות מחללין את השבת כמו ודאי נפשות, וא"כ אם על ודאי חי מחללין את השבת ומפקחין את הגל מדוע על ספק חי ספק מת לא יפקחו?

תוס' (ב"מ קיד ע"ב ד"ה אמר ליה) שאלו, כיצד היה מותר לאליהו להיטמא למת כדי להחיות את בנה של האשה הצרפית, הלא הבן היה מת כאשר הגיע אליו אליהו, ואסור לו להיטמא מתים שהרי הוא כהן? ותירצו, שכיון שהיה ברור לו שיכול להחיותו היה מותר לו להיטמא, משום פיקוח נפש.

ויש לעיין בדבריהם בתרי: ראשית, תוס' חידשו כאן שיש גדר והיתר של פיקוח נפש גם להחיות מתים, היינו שגם אדם שהוא מת ואפשר להחיותו הדבר מוגדר כפיקוח נפש שדוחה את כל התורה, ודבר זה מחודש הוא ומנין לנו לומר כן?²

ואם נאמר כדבריהם שיש כאן היתר של פיקוח נפש, מדוע הוצרכו תוס' לומר שמכיון שהיה ברור לאליהו שיצליח להחיותו לכן היה מותר לו - הרי גם ספק נפשות דוחה את כל התורה, ודי היה בכך שיש לו ספק אם יצליח להחיותו!

בספר העמק שאלה (סימן קסז אות יז) שאל את השאלות הללו, וע"כ הוכרח לומר שבן הצרפית לא היה מת ממש אלא גוסס, ולכן היה שייך כאן היתר של פיקוח נפש, אלא שדחה אפשרות זו משום שנאמר על נס זה שהוא היה נס של תחיית המתים ממש.

על כן ביאר באופן אחר, ע"פ הגמרא (יומא פה ע"ב) המביאה את דעת ר"ש בן מנסיא הלומד שפיקוח נפש מתיר לחלל שבת שנאמר "ושמרו בני ישראל את השבת" - חלל עליו

² ואין להוכיח ממה שבימינו 'מחזירים לחיים' אדם שכבר פסקה נשמת רוח אפו ממנו, היות וכיון שכיום באופן טבעי ישנן אפשרויות להחזיר לאדם את הנשימה גם לאחר זמן מה שאינו נושם, ודאי שהדבר מוגדר כפיקוח נפש והצלת נפשות בדרך הטבע, אבל אצל אליהו מדובר בתחיית המתים בדרך נס, ומנא לן להתיר לעבור על איסור בשביל זה.

שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ובהמשך דחה רבא את דברי ר"ש בן מנסיא דאשכחן ודאי, ספק מנלן. לכן נזקקים אנו לדרשת שמואל "וחי בהם - ולא שימות בהם", אף בספק נפשות.

עפ"ז חידש הנצי"ב שיש שני דינים בהצלת נפשות; הדין הראשון הוא, שאם אדם נמצא בסכנת חיים צריך לעשות כל מה שביכלתו להציל אותו אפילו אם יש רק סיכוי קלוש להצילו. אבל הדרשה של ר"ש בן מנסיא - 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', משמעותה היא שאם אנו יודעים שהוא יוכל לשמור שבתות הרבה מותר לנו לחלל עבור זה שבת אחת, אבל אם לא ודאי לנו שהוא יוכל לשמור שבתות הרבה אח"כ לא הותר לנו לחלל עבור זה שבת. ולכן לפי דרשה זו רק אם ודאי לנו שהוא ישמור שבתות הותר לנו להצילו.

ויש לומר, ששני הדינים הללו לא תלויים זה בזה, היינו שיש מצבים שבהם אין לנו היתר של הצלת נפשות, אבל עדיין יש חיוב לחלל שבת כדי שישמור שבתות הרבה. הכיצד - אדם מת שאפשר להחיותו על ידי נס - כאן אין דין של הצלת נפשות שהרי ודאי שהוא מת והוא כבר לא נפש, אבל ודאי שיש כאן את הגדר השני, ולכן דווקא אם ברור לנו שנוכל להחזירו לחיים 'שוה לנו' לעבור על איסור כדי שיוכל הוא אח"כ לקיים מצוות הרבה, אבל אם לא ברור לנו שכן הוא אין לנו לעבור עבירה עבור זה כי מי אמר שעל ידה נזכה אותו לקיים מצוות הרבה?

לכן תוס' אמרו שבמקרה של אליהו לא היה שייך להצילו מטעם הצלת נפשות, אלא מטעם 'חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', ודין זה שייך רק בודאי ולא בספק, ודפח"ח.

לאור דבריו אפשר לבאר את דברי המאירי הנ"ל: אדם שהיה חותר וכעת נפל עליו הגל, אין אצלו דין הצלה כלל שהרי אין לו דמים והוא גברא קטילא, אבל ודאי שהגדר השני קיים כאן שאם אנו יודעים שהוא ישמור מצוות הרבה אנו מחוייבים להצילו ולחלל שבת כדי שישמור שבתות הרבה. אך אם כן דבר זה יהיה שייך רק אם בודאות נוכל להצילו על ידי הצלה זו אבל אם ספק לנו אם נצילו או לא אין לנו היתר לחלל שבת. לכן כתב המאירי שרק אם הוא ודאי חי מחוייבים לפקח מעליו את הגל, אבל אם הוא בלא"ה ספק חי ספק מת אין מפקחין עליו את הגל שהרי אסור לחלל שבת עבורו.